

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā
Rīgā 2019. gada 24. oktobrī
lietā Nr. 2018-23-03

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Ineta Ziemele, tiesneši Sanita Osipova, Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis un Artūrs Kučs,

pēc Anša Ataola Bērziņa pieteikuma,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 3. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2019. gada 24. septembra tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par Ministru kabineta 2006. gada 30. maija noteikumu Nr. 423 „Brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumi” 40. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 112. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Ministru kabinets 2006. gada 30. maijā pieņēma noteikumus Nr. 423 „Brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumi” (turpmāk – Noteikumi Nr. 423).

Noteikumu Nr. 423 40. punkts paredz: saņemot brīvības atņemšanas iestādes administrācijas atļauju, notiesātie kamerās un koplietošanas telpās dienas kārtībā noteiktajā laikā var lietot personiskos radiouztvērējus, televizorus un tiem pievienojamās videospēles. Brīvības atņemšanas iestādes veikalā iegādāto pārtikas produktu saglabāšanai un sagatavošanai atļauts izmantot personiskos ledusskapjus un elektriskos ūdens sildītājus.

Noteikumi Nr. 423 stājās spēkā 2006. gada 3. jūnijā. Šo noteikumu 40. punkts vēlāk nav grozīts un ir spēkā tā sākotnējā redakcijā.

2. Pieteikuma iesniedzējs – Ansis Ataols Bērziņš (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) – uzskata, ka Noteikumu Nr. 423 40. punkts (turpmāk – apstrīdētā norma) neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 112. pantam.

Pieteikuma iesniedzējs, izciešot sodu brīvības atņemšanas iestādē, lūdzis tās priekšnieka atļauju doktora disertācijas izstrādāšanai pienesumā saņemt un lietot personisko portatīvo skaitļotāju bez interneta pieslēguma, bet ar speciālu programnodrošinājumu, kas ļauj veikt eksperimentus ar runas ierakstiem. Brīvības atņemšanas iestādes priekšnieks atteicies apmierināt šo lūgumu. Arī Ieslodzījuma vietu pārvalde 2018. gada 4. jūlija lēmumā norādījusi, ka normatīvie akti neparedz notiesātajam tiesības glabāt, iegādāties brīvības atņemšanas iestādes veikalā, saņemt pienesumā vai sūtījumā personisko datoru. Pieteikuma iesniedzējam piedāvāts izmantot brīvības atņemšanas iestādē esošo datoru bez interneta pieslēguma, tomēr tas neesot atbildis viņa vajadzībām.

Satversmes 112. pants esot attiecināms arī uz augstāko izglītību un visu līmeņu un veidu augstākās izglītības programmām. Uz notiesātajiem esot attiecināmas visas Satversmē noteiktās cilvēka pamattiesības, arī tiesības studēt pašu izraudzītā augstākās izglītības programmā un specialitātē. Apstrīdētā norma šīs tiesības ierobežojot. Proti, tajā esot noteikta konkrēta sadzīves tehnika, kuru notiesātais var lietot kamerās un koplietošanas telpās. Taču starp apstrīdētajā normā uzskaitītajiem priekšmetiem neesot personiskā portatīvā skaitļotāja, kas esot nepieciešams kvalitatīvai notiesātā izglītošanai. Tiesības uz izglītību ietilpstot to pamattiesību lokā, kuras saskaņā ar Satversmes 116. pantu nedrīkst ierobežot ar likumu.

Kvalitatīva notiesātā izglītošana esot arī visas sabiedrības un valsts interesēs. Valstij esot jāveic pasākumi, kas nodrošina notiesātā izglītošanos. Personiskā portatīvā skaitļotāja izmantošana bez interneta pieslēguma nekādus drošības riskus neradot. Turklāt apstrīdētā norma liedzot vērtēt katru konkrēto gadījumu individuāli. Neesot skaidrs arī tas, kādēļ apstrīdētā norma ļauj notiesātajiem izmantot, piemēram, videospēles, kas viņus degradējot, bet liedz izmantot personisko portatīvo skaitļotāju, kas, tieši pretēji, sekmējot notiesātā izglītošanos. Tas esot pretrunā ar sodu izpildes sistēmas mērķi – panākt notiesātā resocializāciju.

Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka nepiekrīt Ministru kabineta apsvērumiem par alternatīvu pamattiesību ierobežojuma leģitīmā mērķa sasniegšanas līdzekļu neesību. Tādu notiesāto, kuri studē augstskolā, esot ļoti maz, un ne ar kādiem aprēķiniem neesot pamatots pieņēmums, ka notiesāto glabāšanā esošu personisko datoru pārbaude patiešām prasītu nesamērīgus resursus. Turklāt tas, ka personiskos datorus var izmantot notiesātie atklātos cietumos, nenozīmējot to, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmei.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Ministru kabinets – atbildes rakstā norāda, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 112. pantam.

Pieteikuma iesniedzējam brīvības atņemšanas iestādē doktora disertācijas izstrādei bijis nepieciešams jaudīgs jaunākās paaudzes dators ar pietiekami jaunu programnodrošinājumu. Tomēr Noteikumi Nr. 423, tostarp apstrīdētā norma, neparedzot notiesātajiem tiesības kamerās un koplietošanas telpās izmantot personisko datoru. Atbilstoši Latvijas Soduzpildes kodeksa (turpmāk – Kodekss) 41. panta sestajai daļai personisko datortehniku ar pieeju internetam drīkst izmantot vienīgi tie notiesātie, kuri sodu izcieš atklātajos cietumos, ja ir saņemta brīvības atņemšanas iestādes priekšnieka atļauja un ja dators ir nepieciešams notiesātā izglītības apguves vai nodarbinātības nodrošināšanai. Turklāt minētā datortehnika tiek pakļauta pārbaudei. Turpretim notiesātajiem, kuri sodu izcieš slēgtajos, daļēji slēgtajos cietumos vai audzināšanas iestādēs nepilngadīgajiem, šādu personisko datortehniku izmantot esot aizliegts. Šajās brīvības atņemšanas iestādēs notiesātajiem esot iespēja, saņemot iestādes priekšnieka atļauju, izmantot iestādes datorus.

No Satversmes 112. panta pirmā teikuma izrietot tiesības uz augstāko izglītību. Tiesības studēt doktorantūrā patiešām ietilpstot Satversmes 112. panta pirmā teikuma tvērumā, taču no tām neizrietot valsts pienākums nodrošināt visām personām studijas doktorantūrā. Valstij esot pienākums nodrošināt vienīgi pamatzglītības apguvi nepilngadīgajiem, bet neesot pienākums nodrošināt vidējās un augstākās izglītības apguvi, kā arī šādas izglītības apguvei nepieciešamos tehniskos līdzekļus pieaugušajiem brīvības atņemšanas iestādēs. Tomēr valsts, ciktāl tas ir iespējams, arī notiesātajiem, kuri izcieš sodu brīvības atņemšanas iestādēs, nodrošinot iespēju studēt augstskolā. Atbilstoši Ieslodzījuma vietu pārvaldes sniegtajai informācijai 2018. gadā augstākās izglītības programmās bijuši iesaistīti pieci notiesātie.

Satversmē noteiktās cilvēka pamattiesības uz notiesātajiem esot attiecināmas vienīgi tiktāl, ciktāl šīs pamattiesības nav ierobežotas un ir savienojamas ar soda izciešanas mērķi un ieslodzījuma režīmu. Ņemot vērā soda izciešanas režīma prasības un soda izpildes specifiku, notiesātais tiesības studēt augstskolā nevarot īstenot tādā pašā kārtībā un apjomā, kādā tās var īstenot persona ārpus brīvības atņemšanas iestādes. Pieteikuma iesniedzējam esot bijusi iespēja doktora disertācijas izstrādei izmantot brīvības atņemšanas iestādes datoru, tomēr viņš no tā atteicies. Turklāt neesot konstatējami apstākļi, kas liecinātu par to, ka doktora disertācijas izstrāde bija steidzama. Pieteikuma iesniedzējs studējot doktorantūrā kopš 2006. gada, un neesot saprotams, kādēļ tieši brīvības atņemšanas iestādē, kur viņš pavadīja astoņus mēnešus un septiņas dienas, viņam bija nepieciešams portatīvais skaitļotājs. Brīvības atņemšanas iestādē viņš esot varējis veikt citas doktora disertācijas izstrādei nepieciešamās darbības. Līdz ar to neesot aizskartas Pieteikuma iesniedzējam Satversmes 112. pantā paredzētās tiesības studēt doktorantūrā.

Noteikumi Nr. 423 esot izdoti, pamatojoties uz Kodeksa 11. panta piekto daļu un 47. panta pirmo daļu. Minētās tiesību normas pilnvarojot Ministru kabinetu izstrādāt brīvības atņemšanas iestāžu iekšējās kārtības noteikumus un reglamentēt to, kādus priekšmetus notiesātajiem ir atļauts glabāt. Tādējādi no apstrīdētās normas izrietošais pamattiesību ierobežojums esot noteikts ar likumu. Tas esot noteikts tādēļ, lai brīvības atņemšanas iestādēs nodrošinātu kārtību un drošību, aizliedzot tādu priekšmetu izmantošanu, ar kuriem var tikt izdarītas neatļautas darbības. Tātad pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis esot sabiedrības drošības aizsardzība.

Aizliegums notiesātajiem saņemt un glabāt personisko datoru novēršot iespēju datoru izmantot tādu darbību veikšanai, kuras var apdraudēt sabiedrības drošību, tādēļ ierobežojums esot piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai. Ja notiesātajiem slēgtajā vai daļēji slēgtajā cietumā tiktu atļauta personiskā datora saņemšana un glabāšana, brīvības atņemšanas iestādes administrācijai būtu nepieciešams regulāri pārbaudīt katru notiesātā glabāšanā esošo datoru. Šādi pārbaudei būtu nepieciešama arī ļoti apjomīga personāla resursu un tehnisko līdzekļu piesaiste. Tātad nepastāvot citi, alternatīvi līdzekļi, ar kuriem būtu sasniedzams pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis. No Satversmes 112. panta neizrietot valsts pienākums notiesātajiem brīvības atņemšanas iestādēs izglītības apguves procesā nodrošināt pieeju tieši tādām datoram, kas atbilstu katra notiesātā individuālajām vēlmēm un vajadzībām. Apstrīdētā norma neliedzot

notiesātajiem brīvības atņemšanas iestādēs iegūt visu līmeņu izglītību, ciktāl izglītības iegūšanas kārtība nav pretrunā ar soda izciešanas mērķi un režīmu.

4. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – pievienojas Ministru kabineta atbildes rakstā norādītajam, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 112. pantam, jo neliedz notiesātajiem iegūt augstāko izglītību, ciktāl izglītības iegūšanas kārtība nav pretrunā ar soda izciešanas mērķi un režīmu.

Notiesātajiem, izņemot atklātajā cietumā esošos notiesātos, esot aizliegts saņemt un glabāt personisko datoru, taču viņiem esot iespēja Satversmes 112. pantā ietvertu tiesību uz izglītību īstenošanai izmantot brīvības atņemšanas iestādēs esošos datorus un daži notiesātie jau šobrīd tos izmantojot augstākās izglītības iegūšanai. No Satversmes 112. panta neizrietot valsts pienākums notiesātajiem izglītības apguves procesā brīvības atņemšanas iestādēs nodrošināt tieši tādu datoru, kas atbilstu katra notiesātā individuālajām vēlmēm un vajadzībām.

Citu valstu prakse, regulējot datoru un interneta izmantošanu ieslodzījuma vietās, esot atšķirīga. Piemēram, Vācijā katrā ieslodzījuma vietā esot datorklase, bet izmantot internetu bez uzraudzības notiesātajiem esot aizliegts. Savukārt Ungārijā notiesātie nedrīkstot glabāt un izmantot ierīces, ar kurām var piekļūt sociālajiem tīkliem. Arī Skotijā par cietuma noteikumu pārkāpumu tiek uzskatīta tādu ierīču glabāšana, ar kurām var piekļūt sociālajiem tīkliem. Tomēr, salīdzinot dažādu valstu praksi, esot jāņem vērā konkrētās valsts brīvības atņemšanas iestādēs noteiktie soda izciešanas režīmi, drošības pasākumi, kā arī brīvības atņemšanas iestāžu infrastruktūra.

5. Pieaicinātā persona – Izglītības un zinātnes ministrija – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 112. pantam.

Satversmes 112. panta pirmais teikums uz notiesāto, kurš izcieš sodu brīvības atņemšanas iestādē, esot attiecināms vienīgi tiktāl, ciktāl šo tiesību izmantošana ir savienojama ar soda izpildes režīmu un mērķi. Proti, notiesātajam esot tiesības brīvi izraudzīties augstskolu vai studiju programmu. Tomēr tiesības studēt doktorantūrā, kas ietver arī promocijas darba izstrādi, notiesātais, ņemot vērā soda izciešanas režīmu, nevarot īstenot tādā pašā kārtībā un apjomā, kādā tās var īstenot persona, kura neatrodas brīvības atņemšanas iestādē.

Tā kā Pieteikuma iesniedzējs sodu izcietis slēgtā un daļēji slēgtā cietumā, viņam pamatoti esot atteikta iespēja saņemt pienesumā viņa individuālajām

vēlmēm atbilstošu datoru. Pastāvot risks, ka dators var tikt izmantots kā saziņas līdzeklis, plānojot vai izdarot jaunus noziedzīgus nodarījumus. Tāpat dators ļaujot apslēptā veidā glabāt dažādus datus. Dators pēc savas būtības esot daudzfunkcionāls, turklāt tā funkcionālo pielietojumu varot viegli mainīt ar dažādām programmatūrām. Aizliegums daļēji slēgtajos un slēgtajos cietumos izmantot personisko datoru ierobežojot personas iespējas saņemt un nodot informāciju citām personām, kā arī veikt nekontrolētu informācijas apstrādi un glabāšanu.

Izglītības un zinātnes ministrija piekrīt Ministru kabineta atbildes rakstā norādītajam, ka pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu, tam ir leģitīms mērķis un tas ir samērīgs ar šo mērķi. Valstij esot pienākums sabiedrības drošības labad noteikt ierobežojumus notiesātajiem daļēji slēgtos un slēgtos cietumos. Nepastāvot citi līdzekļi, kuri būtu tikpat iedarbīgi un kurus izvēloties personas pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk. Turklāt notiesātajiem, kuri sodu izcieš slēgtos un daļēji slēgtos cietumos, esot atļauts izmantot brīvības atņemšanas vietā esošos datorus bez interneta pieslēguma. Arī Pieteikuma iesniedzējs varējis izmantot šādu datoru, izstrādājot tās doktora disertācijas daļas, kuru izstrādei nav nepieciešams dators ar speciālu programmnodrošinājumu. Labums, ko no apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma iegūst sabiedrība, esot lielāks nekā atsevišķai personai nodarītais kaitējums.

6. Pieaicinātā persona – Ģenerālprokuratūra – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 112. pantam.

Jebkura priekšmeta pieejamība notiesātajiem brīvības atņemšanas iestādēs primāri esot atkarīga no sabiedrības drošības prasībām, soda izciešanas mērķa un ieslodzījuma režīma. Tikai sekundāri esot vērtējama attiecīgā priekšmeta nepieciešamība izglītības iegūšanai. Turklāt esot jāņem vērā tas, ka tehnoloģiskā progresa apstākļos datori ir izmantojami ne tikai kā skaitļotāji šā jēdziena šaurākajā nozīmē, bet arī kā sakaru līdzekļi un var tikt izmantoti pretēji sabiedrības interesēm.

Apstrīdētā norma nosakot vienīgi to sadzīves tehniku, kuru notiesātais var lietot kamerās un koplietošanas telpās. Tomēr neesot tā, ka apstrīdētā norma absolūti liegtu notiesātajam brīvības atņemšanas iestādē lietot mācībām personisko datoru, un tādēļ tā atbilstot Satversmes 112. pantam. Tātad, ja tiek nodrošināts tas, ka personiskā datora lietošana nepārkāpj ieslodzījuma režīma prasības vai

neapdraud sabiedrisko drošību, Noteikumi Nr. 423 varot tikt papildināti ar regulējumu, kas atļauj notiesātajam izglītības iegūšanas nolūkos izmantot datoru.

7. Pieaicinātā persona – Ieslodzījuma vietu pārvalde – piekrīt Ministru kabineta atbildes rakstā norādītajam, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 112. pantam.

Likumdevējs neesot noteicis absolūtu aizliegumu notiesātajiem lietot personisko datoru izglītības ieguvei. Tomēr tiesības lietot personisko datoru esot vienīgi tiem notiesātajiem, kuri izcieš sodu atklātā cietumā. Tātad tikai tad, ja notiesātais ar savu uzvedību ir pierādījis, ka respektē kriminālsodu izpildi reglamentējošos normatīvajos aktos noteikto kārtību un sasniedzis attiecīgu resocializācijas pakāpi, viņam, saņemot attiecīgu atļauju, esot tiesības lietot datoru, arī ar interneta pieslēgumu. Atrašanās brīvības atņemšanas iestādē pati par sevi radot personai ierobežojumus, kuru dēļ eksperimentu veikšana un praktisku iemaņu apgūšana izraudzītās studiju programmas ietvaros varot būt neiespējama.

Pieteikuma iesniedzējam pēc viņa lūguma esot bijusi nodrošināta iespēja izmantot datoru, kas atrodas brīvības atņemšanas iestādē. Tas, ka piedāvātais dators nebija atbilstošs Pieteikuma iesniedzēja vēlmēm, nenozīmējot to, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 112. pantam. Turklāt Pieteikuma iesniedzējs brīvības atņemšanas iestādē esot atradies salīdzinoši neilgu laiku un varējis veikt citas doktora disertācijas izstrādei nepieciešamās darbības.

8. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – uzskata, ka apstrīdētā norma, ciktāl tā neparedz iespēju katru gadījumu vērtēt individuāli, lai lemtu par atļauju notiesātajam izglītības vajadzībām izmantot dažādas ierīces, neatbilst Satversmes 112. pantam.

Satversmes 112. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības uz izglītību aptverot visas izglītības pakāpes, visus izglītības veidus un ieguves formas, kā arī visas izglītojošās darbības un visu veidu studijas, tostarp doktorantūras studijas. Turklāt šīs tiesības varot būt vērstas ne tikai uz akadēmisko zināšanu papildināšanu, bet arī uz profesijas apguvi. Tiesības uz izglītību ietverot arī tiesības izmantot tos mācību līdzekļus, palīglīdzekļus un resursus, kuri ir pieejami un nepieciešami konkrētās izglītības apguvei.

Valstij neesot pienākuma ikvienam nodrošināt tiesības iegūt augstāko izglītību. Tomēr valstij esot pienākums, cik vien tas iespējams, neiejaukties ikviena tiesībās atbilstoši savām spējām apgūt izglītību un iesaistīties izglītojošās darbībās,

tostarp arī doktorantūras studiju programmā. Valstij būtu jāīsteno tāda politika, kas pēc iespējas vairāk sekmētu šo tiesību izmantošanu atbilstoši katra individuālajām spējām. Esot jāņem vērā, ka Latvijā tāds rādītājs kā doktorantūras absolventu īpatsvars ir viens no zemākajiem Eiropā. Tas norādot uz nepieciešamību veicināt augstākās izglītības, tostarp doktorantūras studiju, pieejamību un tādējādi sekmēt augstākās izglītības sistēmas attīstību.

Notiesātais tiesības uz augstāko izglītību varot īstenot tikai atbilstoši noteiktajam soda izciešanas mērķim un režīmam. Ieslodzījuma vietās neesot spēkā vispārējs ierobežojums notiesātajiem iegūt augstāko izglītību un iespēju robežās tās apguve tiekot atbalstīta. Pieteikuma iesniedzējs neesot atradies atklātā cietumā, un saskaņā ar apstrīdēto normu viņam neesot bijušas tiesības pienesumā saņemt doktora disertācijas rakstīšanai nepieciešamo datortehniku. Tādējādi ar apstrīdēto normu esot ierobežotas Pieteikuma iesniedzējam Satversmes 112. pantā noteiktās tiesības. Proti, personai esot liegta iespēja saņemt un lietot mācību palīglīdzekļus, tādējādi ierobežojot tās iespējas apgūt izraudzīto izglītības programmu vēlamajā veidā un apjomā.

Apstrīdētajā normā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam esot legītīms mērķis – sabiedrības drošības aizsardzība, bet šis ierobežojums neesot samērīgs. Vispārējs aizliegums slēgtajos, daļēji slēgtajos cietumos un audzināšanas iestādēs nepilngadīgajiem saņemt un izmantot personisko datoru nozīmējot to, ka notiesātajām personām, kuras izcieš sodu šajās brīvības atņemšanas iestādēs, nav iespējams personisko datoru izmantot nekādām – ne likumīgām, nedz arī nelikumīgām – darbībām. Apstrīdētā norma šobrīd aizliedzot arī tādu ierīču kā, piemēram, elektroniskās vārdnīcas, elektroniskie grāmatu lasītāji, audiogrāmatas un to lasītāji, zinātniskie un grafiku kalkulatori saņemšanu un izmantošanu. Pastāvot iespējamība, ka tādas ierīces kā datori varētu tikt izmantotas saziņai ar citām personām. Tomēr neesot saprotams, kādā veidā citu minēto ierīču izmantošana varētu šādu nelikumīgu saziņu nodrošināt.

Atbilstoši Kodeksa normām daļēji slēgtajos cietumos tiekot nodrošināta notiesāto apsardze un pastāvīga uzraudzība, bet slēgtajos cietumos – pastiprināta apsardze un maksimāla uzraudzība. Turklāt jau šobrīd notiesāto lietošanā esošā sadzīves tehnika tiekot regulāri pārbaudīta. Pamattiesību ierobežojuma legītīmo mērķi esot iespējams sasniegt, piemēram, ierobežojot tādu ierīču kā datori lietošanas laiku un vietu vai ieviešot noteikumu, ka ierīci var lietot ieslodzījuma vietas datorklasē, brīvības atņemšanas iestādes darbinieka uzraudzībā. Personas lūgums ļaut tai izmantot citus, apstrīdētajā normā neminētus priekšmetus būtu

vērtējams katrā gadījumā individuāli. Tomēr apstrīdētā norma šādu individuālu izvērtējumu neparedzot, un tāpēc tajā ietvertais ierobežojums neesot samērīgs.

9. Pieaicinātā persona – Dr. iur. Ilona Kronberga – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 112. pantam.

Kriminālsoda mērķis esot aizsargāt sabiedrības drošību, atjaunot taisnīgumu, sodīt vainīgo personu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu, resocializēt sodīto personu, kā arī panākt, lai notiesātais un citas personas pildītu likumus un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas. Kodeksa septītā nodaļa noteicot režīmu brīvības atņemšanas iestādēs. Režīms esot brīvības atņemšanas soda izpildes kārtība, proti, tas nozīmējot notiesāto obligātu izolāciju un uzraudzību, lai viņiem nebūtu iespējas izdarīt jaunus noziedzīgus nodarījumus. Tāpat no notiesātajiem tiekot prasīta tiesību aktos noteikto pienākumu precīza izpilde un viņiem tiekot noteikti dažādi režīma apstākļi atkarībā no konkrētā notiesātā izdarītā noziedzīgā nodarījuma rakstura, viņa personības un uzvedības. Kodeksa 47.¹ pants ļaujot notiesātajiem brīvības atņemšanas iestādēs izmantot personiskos televizorus un radiouztvērējus bez balss ieraksta iespējām, kā arī citu personisko sadzīves tehniku un pilnvarojot Ministru kabinetu reglamentēt šīs sadzīves tehnikas lietošanas apjomu, laiku un kārtību. Tomēr Noteikumos Nr. 423 neesot paredzēts, ka notiesātais brīvības atņemšanas iestādē drīkstētu izmantot personisko datoru. Izņēmums esot noteikts Kodeksa 41. panta sestajā daļā tām personām, kuras brīvības atņemšanas sodu izcieš atklātā cietumā.

No Kodeksa un Ministru kabineta 2013. gada 9. aprīļa noteikumiem Nr. 191 „Notiesātā resocializācijas īstenošanas kārtība” izrietot, ka brīvības atņemšanas iestādēs notiesātajiem tiek organizēti izglītības pasākumi resocializācijas plāna ietvaros. To mērķis esot sekmēt notiesātā iekļaušanos darba tirgū pēc soda izpildes, sniegt notiesātajam iespēju nopelnīt iztikas līdzekļus likumīgi, kā arī mazināt jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas risku. Esot jāņem vērā tas, ka tiesību normās notiesātajiem nav noteikts vispārējs aizliegums izmantot personisko datoru. Tomēr iespēja izmantot personisko datoru esot ierobežota ar režīma nosacījumiem, lai tādējādi nodrošinātu citu cilvēku tiesību un sabiedrības drošības aizsardzību. Turklāt arī slēgtajos un daļēji slēgtajos cietumos notiesātajiem esot iespēja izmantot attiecīgajā brīvības atņemšanas iestādē esošos datorus bez pieejas internetam.

10. Pieaicinātā persona – zvērināta advokāte Dr. iur. Inga Švarca – uzskata, ka apstrīdētajā normā ietvertais Satversmes 112. pantā nostiprināto pamattiesību ierobežojums nav samērīgs. Normatīvajam regulējumam vajagot paredzēt brīvības atņemšanas iestādes administrācijai tiesības lemt par atļauju vai aizliegumu arī tādām notiesātajām, kurš sodu izcieš slēgtā vai daļēji slēgtā cietumā, izmantot personisko datoru izglītības ieguvei.

Izņemot tiesības uz brīvību, notiesātajiem esot visas citas cilvēka pamattiesības, tostarp arī Satversmes 112. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības uz izglītību. Arī zinātniskā darba izstrādāšana doktora grāda iegūšanai ietilpstot tiesību uz izglītību tvērumā. Tomēr šīs tiesības neesot absolūtas un varot tikt ierobežotas. Apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums esot noteikts ar likumu, un tam esot leģitīms mērķis – sabiedrības drošības aizsardzība. Ministru kabineta izraudzītais līdzeklis esot piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai, jo dators pat bez interneta pieslēguma varot radīt drošības un kārtības apdraudējuma riskus brīvības atņemšanas iestādē. Apstrīdētā norma ierobežojot notiesātās personas iespējas saņemt un nodot informāciju citām personām, kā arī veikt nekontrolētu informācijas apstrādi un glabāšanu. Esot jāņem vērā tas, ka dators rada iespējas glabāt slēptā veidā dažādus datus, programmas un izmantot tās dažādu darbību veikšanai.

Vērtējot to, vai pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi nevar sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, esot jāņem vērā, ka jau šobrīd notiesātie, kuri sodu izcieš atklātajos cietumos, ar brīvības atņemšanas iestādes priekšnieka atļauju drīkst glabāt personisko datortehniku, pat ar interneta pieeju, ja tā notiesātajam nepieciešama izglītības apguvei. Saskaņā ar Kodeksa 41. panta sesto daļu notiesāto glabāšanā esošā personiskā datortehnika tiekot regulāri pārbaudīta. Neesot skaidrs, vai ir pieejami ar interneta pieslēgumu aprīkotu datoru pārbaudei atklātajos cietumos nepieciešamie resursi un ar ko tieši datoru pārbaude daļēji slēgtajos un slēgtajos cietumos atšķirtos no datoru pārbaudes atklātajos cietumos. Turklāt Eiropas Padomes Ministru komitejas 2006. gada 11. janvāra rekomendācijā Rec(2006)2 par Eiropas cietumu noteikumiem (turpmāk – Eiropas cietumu noteikumi) esot norādīts, ka ieslodzījuma apstākļus, kas ir pretrunā ar notiesāto cilvēktiesībām, nevar attaisnot, aizbildinoties ar līdzekļu nepietiekamību.

Tāpat kā atklātajos cietumos, arī daļēji slēgtos un slēgtos cietumos personisko datoru izmantošanu atsevišķos gadījumos vajadzētu atļaut, pirms tam veicot individuālu izvērtējumu, proti, novērtējot gan notiesātā izdarīto noziegumu un tā bīstamības pakāpi, gan iespēju robežās pārbaudot datoru un šai ziņā ievērojot

samērīguma principu. Tāpat likumdevējs varētu definēt kritērijus, kuriem izpildoties personisko datoru lietošana daļēji slēgtajos un slēgtajos cietumos ir aizliegta. Esot jāņem vērā tas, ka notiesāto izglītošana ir viens no resocializācijas līdzekļiem. Labums, ko sabiedrība iegūst no tā, ka persona nebrīvē pavadāmo laiku izmanto sevis izglītošanai, esot lielāks nekā potenciālu sabiedrības drošības apdraudējumu novēršanai noteiktais aizliegums daļēji slēgtos un slēgtos cietumos izmantot personiskos datorus.

Secinājumu daļa

11. Izskatāmā lieta ir ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības. No lietas materiāliem izriet, ka Pieteikuma iesniedzējs laikā no 2018. gada 23. marta līdz 30. novembrim izcietā brīvības atņemšanas sodu ieslodzījuma vietā. Pirms soda izciešanas Pieteikuma iesniedzējs bija uzsācis studijas doktora studiju programmā, tāpēc lūdzis brīvības atņemšanas iestādes administrācijai atļauju pienesumā saņemt personisko portatīvo skaitļotāju, kas viņam bijis nepieciešams doktora disertācijas izstrādāšanai. Brīvības atņemšanas iestādes administrācija šo viņa lūgumu noraidījusi (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 6.–9. un 63. lp.*). Pieteikuma iesniedzējs lūdz Satversmes tiesu izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 112. pantam, jo uzskata, ka tā nesamērīgi ierobežoja viņa tiesības turpināt studijas augstākās izglītības iegūšanai.

Tādējādi Satversmes tiesai, lai izvērtētu apstrīdētās normas satversmību, visupirms jānoskaidro, vai tiesības turpināt studijas augstākās izglītības iegūšanai ietilpst Satversmes 112. panta tvērumā.

11.1. Satversmes 112. pants nosaka: „Ikvienam ir tiesības uz izglītību. Valsts nodrošina iespēju bez maksas iegūt pamatizglītību un vidējo izglītību. Pamatizglītība ir obligāta.”

Valsts apmaksāta pamatizglītība un vidējā izglītība, ko paredz Satversmes 112. panta otrais teikums, ir pamatlīdzeklis tiesību uz izglītību nodrošināšanai. Tas uzskatāms par tiesību minimumu, kuru valsts ir apņēmusies garantēt un kura samazināšana tādējādi nav pieļaujama (*sal. sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 20. punktu*). Turklāt nolūkā sekmēt uz zināšanām balstītas sabiedrības ilgtspējīgu attīstību atbilstoši Satversmes 112. panta pirmajam teikumam valsts var izveidot arī citas, augstākas izglītības pakāpes.

Izglītības likuma 1. panta 2. punktā noteikts, ka augstākā izglītība ir izglītības pakāpe, kurā pēc vidējās izglītības iegūšanas notiek zinātnē vai mākslā, vai arī zinātnē un mākslā sakņota personības attīstība izraudzītajā akadēmisko vai profesionālo, vai arī akadēmisko un profesionālo studiju virzienā, sagatavošanās zinātniskai vai profesionālai darbībai. No Augstskolu likuma izriet, ka pēc vidējās izglītības iegūšanas personai ir iespēja iegūt arī augstāko izglītību, studējot kādā no bakalaura programmām. Persona, kas ieguvusi bakalaura grādu, var turpināt studijas maģistra grāda iegūšanai, bet pēc maģistra grāda iegūšanas – doktora studiju programmā doktora grāda iegūšanai (*sk. Augstskolu likuma 46. panta trešo daļu un 57. panta trešo un ceturto daļu*).

Tādējādi likumdevējs ir izveidojis sistēmu, kas rada personai iespējas iegūt augstāko izglītību, tostarp iespēju studēt kādā no doktora studiju programmām doktora grāda iegūšanai.

11.2. Noskaidrojot Satversmē ietvertu cilvēktiesību normu saturu, ir jāievēro Latvijas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā. Satversmes 112. pants ir konkretizējams un piemērojams kopsakarā ar Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) Pirmā protokola 2. pantu, kura pirmais teikums nosaka: „Nevienam cilvēkam nedrīkst liegt tiesības uz izglītību” (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 20. punktu*). Tādējādi attiecībā uz Satversmes 112. panta saturu Satversmes tiesa ņem vērā Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru Konvencijas Pirmā protokola 2. panta piemērošanā.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi, ka Konvencijas Pirmā protokola 2. pants vispār attiecas uz pamata un vidējo izglītību, savukārt augstākā izglītība ir būtiska zināšanu iegūšanai un pilnveidošanai, turklāt ir svarīga kultūras un zinātnes vērtība gan personai, gan sabiedrībai, un līdz ar to atzinusi, ka Konvencijas Pirmā protokola 2. pants attiecas arī uz jebkuru valsts izveidotu augstākās izglītības iestādi (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2005. gada 10. novembra sprieduma lietā „Leyla Şahin v. Turkey”, pieteikums Nr. 44774/98, 134.–142. punktu*).

Saskaņā ar Starptautisko standartizēto izglītības klasifikāciju (ISCED-2011) doktora studiju programma ir augstākā līmeņa izglītības programma un tās mērķis ir attīstīt padziļinātas pētniecības prasmes (*sk.: International Standard Classification of Education*). Latvijas izglītības sistēmas klasifikāciju nosaka Ministru kabineta 2017. gada 13. jūnija noteikumi Nr. 322 „Noteikumi par Latvijas izglītības klasifikāciju”. Saskaņā ar šiem noteikumiem Latvijas izglītības

klasifikācijas struktūru veido astoņu līmeņu sistēma, kas aptver visus izglītības veidus un visas izglītības pakāpes, tostarp doktora studijas.

Augstskolās īstenoto doktora studiju programmu mērķis ir sagatavot jauno zinātnieku paaudzi. Atbilstoši Augstskolu likuma 3. panta otrajai daļai un 59. panta otrajai daļai personai pēc akadēmiskās doktora studiju programmas apguves tiek piešķirts zinātniskais doktora grāds un izsniegts doktora diploms, bet pēc profesionālās doktora studiju programmas mākslās apguves – profesionālais doktora grāds mākslās un profesionālā doktora diploms mākslās. Zinātniskās kvalifikācijas iegūšana augstskolās notiek saskaņā ar Zinātniskās darbības likumu. Proti, saskaņā ar minētā likuma 10. panta pirmo daļu zinātnisko kvalifikāciju apliecina doktora zinātniskais grāds. Persona iegūst zinātnieka statusu, kad attiecībā uz šo personu stājas spēkā lēmums par zinātniskā grāda piešķiršanu vai ārvalstīs iegūtās kvalifikācijas pielīdzināšanu (*sk. Zinātniskās darbības likuma 10. panta otro daļu*).

Satversmes tiesa norāda, ka doktora studijas pamatā ir vērstas uz personas sagatavošanu zinātniskai darbībai. Tās ietver arī zinātniski pētniecisko darbu studiju laikā. Personas tiesības uz zinātnisko, māksliniecisko un citādu jaunrades brīvību aizsargā Satversmes 113. pants. Tomēr jāņem vērā, ka doktora studijas, lai gan to pamatā ir zinātniski pētnieciskais darbs, vienlaikus ir arī zināšanu un prasmju apguves process. Šīs studijas tiek raksturotas kā „tilts” starp izglītību un pētniecību (*sk.: Latvian doctoral studies and promotion system, 21 november, 2016, p. 5*). Zinātnieka statusu persona iegūst pēc doktora zinātniskā grāda iegūšanas. Doktora studiju programma ir augstākā līmeņa izglītības programma, kuras mērķis ir nodrošināt doktora zinātniskā grāda pretendentiem iespēju iegūt un attīstīt noteiktas zināšanas un prasmes.

Tādējādi arī studijas doktorantūras programmās ietilpst Satversmes 112. panta pirmā teikuma tvērumā.

11.3. Satversmes tiesa jau atzinusi, ka uz notiesātajiem ir attiecināmas visas Satversmē noteiktās cilvēka pamattiesības, ciktāl tās nav ierobežotas un ir savienojamas ar soda izciešanas mērķi un ieslodzījuma režīmu (*sk. Satversmes tiesas 2008. gada 21. oktobra sprieduma lietā Nr. 2008-02-01 10. punktu*). Tātad Satversmes 112. pantā noteiktās tiesības ir arī notiesātajam.

Ikvienu pamattiesību jomā valstij ir vairāki atšķirīgi pienākumi: gan respektēt, gan aizsargāt, gan arī nodrošināt personas tiesības. Lai valsts rīkotos saskaņā ar cilvēktiesībām, tai jāīsteno virkne pasākumu – gan pasīvie, piemēram, neiejaukšanās personas tiesībās, gan aktīvie, piemēram, nodrošinot personas

individuālo vajadzību apmierināšanu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2008. gada 3. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2007-23-01 7. punktu un 2009. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-43-01 24. punktu*).

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka no Konvencijas Pirmā protokola 2. panta neizriet valsts pienākums izveidot noteikta veida augstākās izglītības iestādes, tomēr norādījusi, ka valstij ir jānodrošina personai, arī notiesātajam, pieeja esošajām izglītības iestādēm (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2014. gada 27. maija sprieduma lietā „Velyo Velev v. Bulgaria”, pieteikums Nr. 16032/07, 31. un 34. punktu*). Iespēja izmantot audiovizuālus mācību materiālus un datoru, kā arī piekļuve internetam ir veids, kādā faktiski tiek īstenotas tiesības uz izglītību (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 18. jūnija sprieduma apvienotajās lietās „Mehmet Resit Arslan and Orhan Bingöl v. Turkey”, pieteikumi Nr. 47121/06, 13988/07 un Nr. 34750/07, 53. punktu*).

Satversmes tiesa secina, ka nedz no Satversmes 112. panta, nedz citām Satversmes normām neizriet obligāts valsts pienākums nodrošināt ikvienai personai tiesības studēt doktora studiju programmā. Tomēr tad, ja valsts ir izveidojusi doktora studiju programmu un persona, izpildot noteiktas prasības, tikusi uzņemta šajā studiju programmā, šai personai ir tiesības turpināt studijas, lai iegūtu augstākā līmeņa izglītību. Tas attiecas arī uz notiesāto.

Tātad, ja valsts ir izveidojusi doktora studiju programmu un persona pēc noteiktu prasību izpildes ir uzņemta šajā programmā, no Satversmes 112. panta pirmā teikuma izriet viņas tiesības turpināt studijas, ciktāl tas ir savienojams ar soda izciešanas mērķi un ieslodzījuma režīmu.

12. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka apstrīdētā norma ierobežojusi viņam Satversmes 112. pantā paredzētās tiesības turpināt studijas augstākā līmeņa izglītības iegūšanai. Proti, apstrīdētajā normā esot uzskaitīti konkrēti priekšmeti, kurus notiesātais ir tiesīgs izmantot kamerās un koplietošanas telpās. Tomēr tajā neesot paredzēta iespēja saņemt pienesumā un lietot personisko portatīvo skaitļotāju, kas viņam bijis nepieciešams doktora disertācijas izstrādei. Arī tiesībsargs, Izglītības un zinātnes ministrija un I. Švarca uzskata, ka apstrīdētā norma ierobežojusi Pieteikuma iesniedzējam Satversmes 112. panta pirmajā teikumā paredzētās tiesības, jo liegusi izmantot personisko datortehniku, kas viņam bijusi nepieciešama doktora disertācijas izstrādāšanai, tātad liegusi viņam turpināt studijas augstākā līmeņa izglītības iegūšanai.

Savukārt Ministru kabinets atbildes rakstā norāda, ka tiesību normās neesot noteikts vispārējs aizliegums notiesātajam saņemt pienesumā un izglītības nolūkos izmantot personisko datoru ar interneta pieslēgumu. Proti, ar brīvības atņemšanas iestādes priekšnieka atļauju notiesātais, kurš sodu izcieš atklātajā cietumā, varot personisko datoru izmantot izglītības nolūkiem. Personisko datoru lietošana neesot atļauta vienīgi tiem notiesātajiem, kuri brīvības atņemšanas sodu izcieš slēgta vai daļēji slēgta tipa cietumā. Tomēr šajās brīvības atņemšanas iestādēs notiesātajiem esot iespēja izmantot tajās esošos datorus. Šāda iespēja esot piedāvāta arī Pieteikuma iesniedzējam, tomēr viņš no tās atteicies, jo dators neesot bijis atbilstošs viņa vēlmēm. Tādējādi apstrīdētā norma neierobežojot viņam Satversmes 112. pantā noteiktās tiesības.

Līdz ar to Satversmes tiesai jānoskaidro, vai apstrīdētajā normā ir ietverts Satversmes 112. panta pirmajā teikumā noteikto tiesību ierobežojums.

12.1. Apstrīdētā norma noteic to personisko sadzīves tehniku, kuru notiesātais, saņemot brīvības atņemšanas iestādes administrācijas atļauju, dienas kārtībā noteiktajā laikā var lietot kamerās un koplietošanas telpās. Proti, tie ir personiskie radiouztvērēji, televizori un tiem pievienojamās videospēles. Tāpat saskaņā ar šo normu notiesātajam ir atļauts brīvības atņemšanas iestādes veikalā iegādāto pārtikas produktu saglabāšanai un sagatavošanai izmantot personiskos ledusskapjus un elektriskos ūdens sildītājus.

Atbilstoši Kodeksa 41. panta sestajai daļai notiesātajam, kurš brīvības atņemšanas sodu izcieš atklātajā cietumā, saņemot brīvības atņemšanas iestādes priekšnieka atļauju, ir atļauts glabāt arī personisko datortehniku ar interneta pieeju, ja tā viņam nepieciešama izglītības iegūšanai vai nodarbinātības nodrošināšanai. Tomēr nedz apstrīdētā norma, nedz citas Noteikumu Nr. 423 normas, nedz arī Kodekss neparedz, ka tie notiesātie, kuri brīvības atņemšanas sodu izcieš slēgtajos vai daļēji slēgtajos cietumos, izglītības iegūšanai ar brīvības atņemšanas iestādes administrācijas atļauju varētu izmantot personisko datortehniku. Arī Ministru kabinets atbildes rakstā norāda, ka Noteikumu Nr. 423 normas, tostarp apstrīdētā norma, neparedz to, ka notiesātie, kuri sodu izcieš šajās brīvības atņemšanas iestādēs, varētu izmantot personisko datortehniku (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 59. lp.*).

No lietas materiāliem izriet, ka Pieteikuma iesniedzējs no 2018. gada 23. marta līdz 30. novembrim izcietā sodu Rīgas Centrālcietumā. Brīvības atņemšanas soda izciešanu viņš uzsāka slēgtā cietumā, bet vēlāk tika pārcelts uz daļēji slēgta tipa cietumu. Izciešot sodu brīvības atņemšanas iestādē, Pieteikuma

iesniedzējs vairākkārt lūdzis tās priekšnieka atļauju pienesumā saņemt un lietot personisko portatīvo skaitļotāju bez interneta pieslēguma, bet ar speciālu programnodrošinājumu, kas ļauj veikt eksperimentus ar runas ierakstiem, lai turpinātu doktora disertācijas izstrādi. Tomēr visi viņa lūgumi tika noraidīti, jo tiesību normas, kas noteic priekšmetus, kurus ieslodzītās personas ir tiesīgas iegādāties, glabāt, lietot, kā arī saņemt sūtījumos vai pienesumos, neparedz notiesātajiem, kuri sodu izcieš slēgtajā vai daļēji slēgtajā cietumā, tiesības glabāt, iegādāties, saņemt pienesumā vai sūtījumā personisko datoru (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 6.–8. un 63. lp.*).

12.2. Saskaņā ar Augstskolu likuma 63. pantu zinātnisko doktora grādu personai piešķir pēc akreditētas akadēmiskās doktora studiju programmas apguves un promocijas darba aizstāvēšanas. Promocijas darbs var būt arī disertācija (*sk. Ministru kabineta 2005. gada 27. decembra noteikumu Nr. 1001 „Zinātniskā doktora grāda piešķiršanas (promocijas) kārtība un kritēriji” 3.1. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs sodu izcieta slēgta un daļēji slēgta tipa cietumā, tāpēc brīvības atņemšanas iestādes administrācijai nebija tiesību atļaut viņam saņemt pienesumā un promocijas darba izstrādāšanai izmantot datoru ar speciālu programmatūru. Lai gan Pieteikuma iesniedzējam tika piedāvāta iespēja izmantot brīvības atņemšanas iestādē esošos datorus, tie nebija piemēroti eksperimentu veikšanai, jo nebija aprīkoti ar speciālu programnodrošinājumu. Pieņemot apstrīdēto normu, Ministru kabinets ir noteicis to personisko sadzīves tehniku, kuru notiesātais ir tiesīgs izmantot. Starp šiem priekšmetiem nav minēta personiskā datortehnika, tāpēc brīvības atņemšanas iestādes administrācija nav tiesīga atļaut tās izmantošanu slēgta un daļēji slēgta tipa cietumos.

Saskaņā ar Augstskolu likuma 6. pantu augstskolās tiek nodrošināta studiju, pētniecības darba un mākslinieciskās jaunrades brīvība. Studiju brīvība citstarp izpaužas kā studējošo tiesības nodarboties ar zinātniskās pētniecības darbu un māksliniecisko jaunradi, savukārt pētniecības darba brīvība – kā tiesības izvēlēties zinātniskās darbības virzienu un metodes (*sk. arī Zinātniskās darbības likuma 8. panta pirmās daļas 1. punktu*). Tādējādi personai, kura apgūst augstākā līmeņa izglītības programmu, ir tiesības izvēlēties pētniecības darba metodes, tostarp arī palīglīdzekļus. Tieši kādi palīglīdzekļi personai ir nepieciešami, to nosaka zinātniski pētnieciskā darba būtība. Ja personai pētniecības darbā ir nepieciešama speciāla datortehnika, tad aizliegums šādu palīglīdzekli izmantot ir uzskatāms par Satversmes 112. pantā noteikto pamattiesību ierobežojumu.

Līdz ar to laikā, kad Pieteikuma iesniedzējs sodu izcieta slēgta un daļēji slēgta tipa cietumā, apstrīdētā norma, ciktāl tā neparedz brīvības atņemšanas iestādes administrācijai tiesības lemt par atļauju notiesātajam izmantot palīglīdzekļus, lai turpinātu studijas augstākā līmeņa izglītības iegūšanai, ierobežoja viņam Satversmes 112. panta pirmajā teikumā paredzētās tiesības.

13. Satversmes 116. pants noteic, ka personas tiesības, kas noteiktas Satversmes deviņdesmit sestajā, deviņdesmit septītajā, deviņdesmit astotajā, simtajā, simt otrajā, simt trešajā, simt sestajā un simt astotajā pantā, var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību.

Satversmes 116. pantā tiesības uz izglītību nav minētas, tomēr tas nenozīmē, ka šīs pamattiesības būtu absolūtas un tām nevarētu noteikt ierobežojumus. Turklāt ierobežojumi notiesātajām personām var būt stingrāki nekā brīvībā esošām personām. Pieņēmums, ka Satversmes 112. pantā noteiktajām pamattiesībām vispār nevar noteikt ierobežojumus, nonāktu pretrunā gan ar citos Satversmes pantos garantētajām citu personu pamattiesībām, gan ar Satversmes 89. pantā noteikto valsts pienākumu aizsargāt personas pamattiesības.

Tāpat tiesības uz izglītību var ierobežot, bet ir jāpārbauda, vai ierobežojums ir attaisnojams, proti, vai: 1) tas ir noteikts ar likumu; 2) tam ir leģitīms mērķis; 3) tas ir samērīgs.

14. Satversmes tiesai visupirms jāizvērtē, vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu.

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka vārds „likums” nav interpretējams gramatiski un aptver ne tikai Saeimas pieņemtus likumus to formālajā nozīmē, bet arī citus ārējos normatīvos aktus, ja vien tie:

1) izdoti, pamatojoties uz likumu un ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;

2) ir publicēti un publiski pieejami atbilstoši normatīvo tiesību aktu prasībām;

3) ir pietiekami skaidri formulēti, lai persona varētu izprast no tiem izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt to piemērošanas sekas, kā arī nodrošina aizsardzību pret to patvaļīgu piemērošanu (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 18. decembra sprieduma lietā Nr. 2016-04-03 20. punktu*).

Tiesību normas pieņemšanas kārtības ievērošana ir tiesību normas spēkā esības priekšnoteikums (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 21. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-03-0306 10.4. punktu un 2015. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2015-03-01 23. punktu*). Likumdevējs Kodeksa 41. panta sestajā daļā noteicis, ka notiesātais, kurš sodu izcieš atklātajos cietumos, ar brīvības atņemšanas iestādes priekšnieka atļauju drīkst glabāt arī personisko datortehniku ar interneta pieeju, ja tā viņam nepieciešama izglītības iegūšanai. Savukārt Kodeksa 47. panta pirmajā daļā likumdevējs pilnvarojis Ministru kabinetu noteikt to priekšmetu sarakstu, kurus notiesātajam atļauts saņemt ar sūtījumiem un pienesumiem. Apstrīdētā norma ir pieņemta, atsaucoties uz šo Kodeksa normu. Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka Kodeksa normas pilnvaro Ministru kabinetu izstrādāt brīvības atņemšanas iestāžu iekšējās kārtības noteikumus un reglamentēt to, kādus priekšmetus notiesātajam ir atļauts glabāt (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 18. marta sprieduma lietā Nr. 2010-50-03 10. punktu*).

Lai gan Pieteikuma iesniedzējs, norādot uz apstrīdētās normas neatbilstību Satversmes 64. pantam, pauž uzskatu, ka Ministru kabinets nav pilnvarots izdot Noteikumus Nr. 423, tomēr viņš nav norādījis un arī Satversmes tiesa nekonstatē tādas apstrīdētās normas pieņemšanas un publicēšanas vai saprotamības aspektus, kas ļautu apšaubīt to, ka šajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu.

15. Ikvienu pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-19-01 9. punktu*).

Ja ir noteikts tiesību ierobežojums, tad pienākums uzrādīt un pamatot šāda ierobežojuma leģitīmo mērķi Satversmes tiesas procesā visupirms ir institūcijai, kas izdevusi apstrīdēto aktu, konkrētajā gadījumā – Ministru kabinetam (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2012. gada 1. novembra sprieduma lietā Nr. 2012-06-01 12. punktu un 2014. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2014-05-01 18. punktu*).

Ministru kabinets norāda, ka ierobežojums, kas liedz notiesātajiem, kuri sodu izcieš slēgta vai daļēji slēgta tipa cietumos, saņemt pienesumā un izmantot

personisko datortehniku, esot noteikts, lai nodrošinātu kārtību un drošību brīvības atņemšanas iestādēs. Ja notiesātais, izciešot brīvības atņemšanas sodu, ir apsūdzētā statusā vēl citā kriminālprocesā, viņš datoru varot izmantot tādu darbību veikšanai, kuras var apdraudēt kriminālprocesa mērķu sasniegšanu. Tāpat notiesātais personisko datoru varot izmantot, lai iegūtu aizliegtu informāciju. Tādējādi apstrīdētās normas leģitīmais mērķis esot sabiedrības drošības aizsardzība.

Pieaicinātās personas Izglītības un zinātnes ministrija, I. Švarca, tiesībsargs un ģenerālprokurors norāda, ka mūsdienās dators ļauj slēptā veidā glabāt dažādus datus, programmas un izmantot to tādu darbību veikšanai, kas var apdraudēt drošību un kārtību ieslodzījuma vietā (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 6., 14., 21.–22. un 36. lp.*).

Sabiedrības drošības aizsardzība kā pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis ir saistāma ar demokrātiskās valsts iekārtas aizsardzību un tiek atzīta par pieļaujamu galvenokārt tādos gadījumos, kad tiek skarti jautājumi par valsts vai sabiedrības drošības apdraudējumiem. Šādā gadījumā jākonstatē objektīvi pastāvoša vai potenciāli iespējama saikne starp konkrēta tiesiskā regulējuma pieņemšanu un sabiedrības drošības stiprināšanu, drošības apdraudējuma novēršanu vai mazināšanu (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 12.2. punktu*).

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka ierobežojumi notiesātajam izmantot dažādus priekšmetus, tostarp datorus, ir vērsti uz to, lai nodrošinātu kārtību ieslodzījuma vietā un novērstu jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 18. jūnija sprieduma apvienotajās lietās „Mehmet Resit Arslan and Orhan Bingöl v. Turkey”, pieteikumi Nr. 47121/06, 13988/07 un Nr. 34750/07, 60. punktu*). Satversmes tiesa secina, ka ierobežojums notiesātajam slēgta vai daļēji slēgta tipa cietumā izmantot personisko datortehniku ir noteikts sabiedrības interesēs, lai novērstu kārtības un drošības apdraudējumus.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis – sabiedrības drošības aizsardzība.

16. Konstatējot pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi, nepieciešams izvērtēt šā ierobežojuma atbilstību samērīguma principam un tādējādi noskaidrot:

1) vai likumdevēja lietotie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, tas ir, vai ar apstrīdēto normu var sasniegt ierobežojuma leģitīmo mērķi;

2) vai šāda rīcība ir nepieciešama, tas ir, vai mērķi nevar sasniegt ar citiem, personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;

3) vai likumdevēja rīcība ir atbilstoša, tas ir, vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par personas tiesībām nodarīto kaitējumu.

Ja tiek atzīts, ka tiesību normā noteiktais ierobežojums neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tad ierobežojums neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesisks.

17. Izvērtējot to, vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, Satversmes tiesa pārbauda, vai ar izraudzītajiem līdzekļiem var sasniegt leģitīmo mērķi.

Vispārējs aizliegums notiesātajiem, kuri sodu izcieš slēgtos vai daļēji slēgtos cietumos, izmantot personisko datortehniku novērš jebkādu risku, ka tā varētu tikt izmantota tādu darbību veikšanai, kas, iespējams, ir vērstas pret kārtību un drošību brīvības atņemšanas iestādē. Tātad apstrīdētajā normā paredzētais pamattiesību ierobežojums ir piemērots līdzeklis leģitīmā mērķa – sabiedrības drošības aizsardzība – sasniegšanai.

Līdz ar to izraudzītais līdzeklis ir piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai.

18. Izvērtējot to, vai izraudzītie līdzekļi ir nepieciešami leģitīmā mērķa sasniegšanai, Satversmes tiesa pārbauda, vai leģitīmo mērķi nav iespējams sasniegt ar citiem, indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, kuri būtu tikpat iedarbīgi.

Satversmes tiesa jau atzinusi, ka saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi vismaz tādā pašā kvalitātē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 14. punktu*). Tiesas kompetencē ir pārbaudīt to, vai nepastāv alternatīvi līdzekļi, kas personu pamattiesības aizskartu mazāk (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 19. punktu*).

18.1. No pieteikuma secināms, ka, pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskata, apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi var sasniegt ar personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, piemēram, nosakot tādu tiesisko regulējumu, kas ļautu brīvības atņemšanas iestādes administrācijai katru gadījumu vērtēt individuāli.

Arī tiesībsargs uzskata, ka saudzējošāks līdzeklis ir tāds regulējums, kas ļautu brīvības atņemšanas iestādes administrācijai, ņemot vērā soda režīmu un mērķi, katrā gadījumā individuāli lemt par atļauju notiesātajam izmantot personisko datoru. Jau šobrīd apstrīdētajā normā noteiktos priekšmetus notiesātais drīkst lietot tikai pēc brīvības atņemšanas iestādes administrācijas atļaujas saņemšanas. Tāpat Ministru kabinets esot tiesīgs ierobežot tādu ierīču kā datori izmantošanas laiku un vietu vai paredzēt, ka notiesātais datoru var izmantot tikai brīvības atņemšanas iestādes darbinieka uzraudzībā (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 14. lp.*). I. Švarca uzsver, ka jau šobrīd personisko datortehniku atļauts izmantot atklātajos cietumos, turklāt tā tiek regulāri pārbaudīta. Neesot nekādu šķēršļu tam, lai Ministru kabinets līdzīgu kārtību attiecinātu arī uz slēgtajiem un daļēji slēgtajiem cietumiem. Tāpat esot iespējams tiesību normās definēt kritērijus, pēc kuriem nosakāms aizliegums notiesātajam izmantot personisko datoru (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 22.–26. lp.*).

Turpretim Ministru kabinets uzskata, ka nepastāv citi līdzekļi, ar kuriem notiesāto personu tiesības tiktu ierobežotas mazāk, bet leģitīmo mērķi varētu sasniegt līdzvērtīgā kvalitātē. Ja notiesātajiem, kuri sodu izcieš slēgtajos vai daļēji slēgtajos cietumos, tiktu atļauts mācību nolūkiem izmantot personisko datortehniku, tad brīvības atņemšanas iestādes administrācijai būtu jānodrošina katra notiesātā glabāšanā esošā datora regulāra pārbaude. Tas prasītu nesamērīgu personāla resursu un tehnisko līdzekļu piesaisti.

18.2. Saskaņā ar Krimināllikuma 35. panta otro daļu tajā paredzēto sodu, tostarp brīvības atņemšanas soda, mērķis ir aizsargāt sabiedrības drošību, atjaunot taisnīgumu, sodīt vainīgo personu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu, resocializēt sodīto personu, kā arī panākt, lai notiesātais un citas personas pildītu likumus un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas. Savukārt brīvības atņemšanas iestādēm, izpildot kriminālsodu, ir jāgādā par šo mērķu sasniegšanu, papildus nodrošinot tiesisku un drošu cietuma vidi, kā arī nepieļaujot pārkāpumus un citas nekārtības.

Atbilstoši Kodeksa 13. panta pirmajai daļai brīvības atņemšanas sodu izpilda slēgtajā cietumā, daļēji slēgtajā cietumā, atklātajā cietumā, kā arī audzināšanas iestādēs nepilngadīgajiem. Brīvības atņemšanas soda izpildes pamatprincips ir tāds, ka notiesātie atrodas obligātā izolācijā un uzraudzībā, lai viņiem nebūtu iespējas izdarīt jaunus noziedzīgus nodarījumus. Tāpat no notiesātajiem tiek prasīta viņiem noteikto pienākumu precīza izpilde. Papildus tam atkarībā no režīma apstākļiem, konkrētā notiesātā izdarītā noziedzīgā nodarījuma rakstura,

viņa personības un uzvedības var tikt noteikti arī zināmi ierobežojumi (*sk. Kodeksa 41. panta pirmo daļu*). Tādējādi atrašanās brīvības atņemšanas iestādē ir nesaraunami saistīta ar dažādiem personas tiesību ierobežojumiem, kas izriet no brīvības atņemšanas soda būtības un tā piemērošanas mērķiem un ir neatņemama šā soda iezīme.

Eiropas cietumu noteikumi paredz, ka pret visām personām, kurām atņemta brīvība, jāizturas, ievērojot to cilvēktiesības. Personām, kurām atņemta brīvība, nosaka minimālus nepieciešamos ierobežojumus, kas ir samērīgi ar legītīmo mērķi, kura sasniegšanai tie noteikti (*sk. Eiropas cietumu noteikumu 1. un 3. punktu*).

Kā jau iepriekš tika norādīts, tikai notiesātais, kurš sodu izcieš atklātajā cietumā, ar brīvības atņemšanas iestādes priekšnieka atļauju drīkst glabāt personisko datortehniku, arī ar interneta pieeju, ja viņam tā nepieciešama izglītības iegūšanai. Savukārt tiem notiesātajiem, kuri sodu izcieš slēgtajos vai daļēji slēgtajos cietumos, šāda iespēja nav. Proti, no apstrīdētās normas izriet, ka šādu brīvības atņemšanas iestāžu administrācija ir tiesīga lemt par atļauju notiesātajiem izmantot vienīgi šajā normā minēto sadzīves tehniku. Tā kā starp apstrīdētajā normā uzskaitītajiem priekšmetiem nav minēta personiskā datortehnika, par tās izmantošanu slēgtajos un daļēji slēgtajos cietumos attiecīgās brīvības atņemšanas iestādes administrācija nav tiesīga lemt. Arī Ieslodzījuma vietu pārvalde 2018. gada 4. jūlija lēmumā Pieteikuma iesniedzējam norādījusi, ka tā nav tiesīga atļaut viņam doktora disertācijas izstrādāšanai izmantot personisko portatīvo skaitļotāju, jo tiesību normas, tostarp apstrīdētā norma, šāda priekšmeta lietošanu neparedz (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 6.–7. lp.*).

Eiropas Cilvēktiesību tiesa, vērtējot ierobežojumu, kurš liedza ieslodzītajiem izmantot datoru ar interneta pieslēgumu, kas nepieciešams augstākās izglītības iegūšanai, norādījusi, ka jebkuram ieslodzīto personu pamattiesību, tostarp tiesību uz izglītību, ierobežojumam jābūt pamatotam, pat ja to attaisno drošības apsvērumi, tostarp nepieciešamība novērst jaunu noziegumu izdarīšanu vai nodrošināt kārtību ieslodzījuma vietā. Valstij ir jārod līdzsvars starp personas tiesībām uz izglītību un valsts iespējām šīs tiesības nodrošināt. Atsakot personai iespēju izmantot datoru ar interneta pieslēgumu, dalībvalsts tiesas nebija detalizēti izanalizējušas drošības riskus, ko rada tā izmantošana ieslodzījuma vietā, tādēļ Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzina, ka ir pārkāpts Konvencijas Pirmā protokola 2. pants (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019. gada 18. jūnija sprieduma*

apvienotajās lietās „*Mehmet Resit Arslan and Orhan Bingöl v. Turkey*”, pieteikumi Nr. 47121/06, 13988/07 un Nr. 34750/07, 55., 57. un 69. punktu).

Satversmes tiesa norāda: lai nodrošinātu līdzsvaru starp personas, kura pēc noteiktu prasību izpildes ir uzņemta doktora studiju programmā, tiesībām turpināt studijas augstākā līmeņa izglītības iegūšanai un nepieciešamību nodrošināt kārtību un drošību ieslodzījuma vietā, normatīvajam regulējumam ir jādod brīvības atņemšanas iestādes administrācijai tiesības lemt par atļauju vai aizliegumu izmantot studiju turpināšanai nepieciešamos palīg līdzekļus arī tiem notiesātajiem, kuri sodu izcieš daļēji slēgtos vai slēgtos cietumos. Šāda kārtība būtu iespējama, ja apstrīdētā norma paredzētu, ka pēc individuāla apstākļu izvērtējuma brīvības atņemšanas iestādes administrācija ir tiesīga atļaut notiesātajam izmantot palīg līdzekļus, kas viņam nepieciešami studiju turpināšanai. Vai un tieši kāda veida palīg līdzekļu, tostarp personiskās datortehnikas, izmantošana notiesātajam var tikt atļauta, tas atkarīgs no katra gadījuma individuālajiem apstākļiem.

Brīvības atņemšanas iestādes administrācijas tiesības katrā gadījumā individuāli izvērtēt, vai notiesātajam var dot atļauju izmantot palīg līdzekļus studiju turpināšanai, notiesātajam nebūt negarantē to, ka konkrētā palīg līdzekļa, piemēram, datora, izmantošana viņam noteikti tiks atļauta. Ja pēc individuāla apstākļu izvērtējuma ir konstatējami drošības vai kārtības apdraudējuma riski, brīvības atņemšanas iestādes administrācija var atteikt personai iespēju izmantot konkrēto palīg līdzekli, piemēram, datoru. Saskaņā ar Kodeksa 47.¹ panta otro daļu sūdzību par brīvības atņemšanas iestādes priekšnieka lēmumu neatļaut notiesātajam lietot personisko sadzīves tehniku var iesniegt Ieslodzījuma vietu pārvaldes priekšniekam.

Tāds regulējums, kas ļautu katrā gadījumā individuāli izvērtēt, vai notiesātajam var dot atļauju izmantot palīg līdzekļus studiju turpināšanai, mazāk ierobežotu notiesāto pamattiesības, jo atsevišķos gadījumos, kad drošības riski netiek konstatēti, notiesātais drīkstētu izmantot šādus līdzekļus. Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka tiesības uz izglītību dod indivīdam iespējas veidoties kā brīvai personībai un iekļauties pilsoniskajā sabiedrībā (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 20. punktu*). Notiesātais, izciešot brīvības atņemšanas sodu, ir izolēts no sabiedrības. Šī izolācija ietekmē viņa fizisko un emocionālo veselību, tāpēc ir svarīgi nodrošināt notiesātajam izglītības pieejamību. Turklāt izglītība ieslodzījuma vietā ir svarīga, lai veicinātu sociāli pozitīvas vērtību izpratnes veidošanos notiesātajā un viņa pilnvērtīgu iekļaušanos sabiedrībā pēc soda izciešanas. Izglītība ir viens no sociālās rehabilitācijas

galvenajiem līdzekļiem (sk. *Ministru kabineta 2015. gada 24. septembra rīkojumu Nr. 580 „Par ieslodzīto resocializācijas pamatnostādņēm 2015.–2020. gadam”*).

Satversmes tiesa norāda, ka Eiropas Padomes Ministru komitejas 1989. gada 13. oktobra ieteikumos Nr. R (89)12 „Par izglītību ieslodzījuma vietās” uzsvērtā izglītības nozīme notiesātā personības attīstībā un apstākļu ieslodzījuma vietā uzlabošanā. Arī Eiropas cietumu noteikumos norādīts, ka ikvienā ieslodzījuma vietā tās administrācija cenšas sniegt notiesātajam iespēju apgūt pēc iespējas plašākas izglītības programmas, kas atbilst viņa individuālajām vajadzībām un centieniem (sk. *Eiropas cietumu noteikumu 28.1. punktu*). Lai gan Eiropas cietumu noteikumiem nav juridiski saistoša rakstura, Satversmes tiesa atzīst, ka tie ietver vadlīnijas, kas raksturo attieksmi pret notiesātajiem Eiropas kultūrtelpā.

Satversmes tiesa nesaskata pamatu Ministru kabineta apgalvojumam, ka valstij šāda kārtība būtu pārmērīgi apgrūtināša. Jau šobrīd to notiesāto, kuri sodu izcieš atklātajos cietumos, personiskā datortehnika tiek pakļauta regulārām pārbaudēm (sk. *Kodeksa 41. panta sesto daļu*). Turklāt to notiesāto skaits, kuri, atrodoties ieslodzījuma vietā, studē augstākās izglītības programmās, ir salīdzinoši neliels. Proti, saskaņā ar Ieslodzījuma vietu pārvaldes sniegto informāciju 2018. gadā kopumā izglītību dažādās programmās iegūst 1574 notiesātie, no tiem pieci – augstākās izglītības programmās (sk. *lietas materiālu 1. sēj. 70. lp.*). Jāņem vērā arī tas, ka atsevišķos gadījumos notiesātajam nebūs nepieciešami palīglīdzekļi, piemēram, speciāla datortehnika, un viņš studijas augstākā līmeņa izglītības iegūšanai varēs turpināt, izmantojot tikai ieslodzījuma vietā esošos datorus. Jautājums par to, vai šāda palīglīdzekļa, piemēram, datortehnikas, izmantošana ir objektīvi nepieciešama, jāizlemj, veicot individuālu apstākļu izvērtējumu katrā konkrētajā gadījumā.

Satversmes tiesa secina, ka pastāv saudzējošāks līdzeklis, kas mazāk ierobežotu personai Satversmes 112. panta pirmajā teikumā noteiktās pamattiesības, bet ļautu pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi – sabiedrības drošības aizsardzība – sasniegt tādā pašā kvalitātē.

Tādējādi ierobežojums neatbilst samērīguma principam un līdz ar to apstrīdētā norma, ciktāl tā neparedz brīvības atņemšanas iestādes administrācijai tiesības lemt par atļauju notiesātajam izmantot palīglīdzekļus studiju turpināšanai augstākā līmeņa izglītības iegūšanai, neatbilst Satversmes 112. pantam.

19. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 32. panta trešo daļu tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 31. panta 11. punktu Satversmes tiesa var spriedumā norādīt brīdi, ar kuru zaudē spēku apstrīdētā tiesību norma, kas atzīta par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai.

19.1. Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka, lemjot par brīdi, ar kuru apstrīdētā norma (akts) zaudē spēku, jāņem vērā, ka tās uzdevums ir pēc iespējas novērst pieteikuma iesniedzēju pamattiesību aizskārumu (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-12-0103 25. punktu*).

No lietas materiāliem izriet, ka izskatāmajā gadījumā apstrīdētā norma Pieteikuma iesniedzējam piemērota 2018. gada 26. jūnijā, kad brīvības atņemšanas iestādes priekšnieks liedzis viņam saņemt un lietot personisko datortehniku (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 8. lp.*). Minētais datums uzskatāms par Pieteikuma iesniedzēja pamattiesību aizskāruma rašanās brīdi.

Administratīvais process iestādē noslēdzies ar Ieslodzījuma vietu pārvaldes priekšnieka 2018. gada 4. jūlija lēmumu, ar kuru noraidīta Pieteikuma iesniedzēja sūdzība par brīvības atņemšanas iestādes priekšnieka lēmumu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 6.–7. lp.*). Saskaņā ar Kodeksa 47.¹ panta otro daļu minētais lēmums nav pārsūdzams.

Pieteikuma iesniedzējs 2018. gada 30. novembrī tika atbrīvots no brīvības atņemšanas soda izciešanas. Tomēr apstrīdētā norma, lai pēc iespējas novērstu nelabvēlīgās sekas, ko viņam radījusi tās piemērošana, attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju ir atzīstama par spēkā neesošu no viņa pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

19.2. Satversmes tiesai, izmantojot tai Satversmes tiesas likuma 32. panta trešajā daļā piešķirtās tiesības, iespēju robežās ir jāgādā arī par to, lai situācija, kāda varētu veidoties no brīža, kad apstrīdētā norma tiek atzīta par spēkā neesošu, līdz brīdim, kad likumdevējs tās vietā pieņems jaunu tiesisko regulējumu, neradītu personām Satversmē garantēto pamattiesību aizskārumu (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-12-0103 25. punktu un 2013. gada 31. janvāra sprieduma lietā Nr. 2012-09-01 16.1. punktu*).

Satversmes tiesa norāda, ka līdz jauna tiesiskā regulējuma pieņemšanai notiesāto tiesības aizsargājamas, tieši piemērojot Satversmes 112. pantu un šajā spriedumā ietvertās atziņas.

20. Turklāt Satversmes tiesa vērs Ministru kabineta uzmanību uz to, ka apstrīdētā norma, kā arī citas Noteikumu Nr.423 normas, kas attiecas uz priekšmetu lietošanu brīvības atņemšanas iestādē, ir formulētas tādējādi, ka nosaka priekšmetus, kurus notiesātajam ir atļauts glabāt. Tas nozīmē, ka brīvības atņemšanas iestādes administrācijai nav tiesību atļaut notiesātajam lietot citus, šajās tiesību normās neminētus priekšmetus, pat ja ar to lietošanu netiktu apdraudēta kārtība un drošība ieslodzījuma vietā. Šāds regulējums var radīt nesamērīgus personai Satversmē ietvertu pamattiesību aizskārumus. Tāpēc Ministru kabinetam ir pienākums apsvērt, kā konkrētais tiesiskais regulējums būtu pilnveidojams. Satversmes tiesa jau vērsusi uzmanību uz to, ka ir iespējams izvēlēties citu veidu, kā regulējams jautājums par brīvības atņemšanas iestādēs glabājamiem priekšmetiem. Piemēram, ir iespējams izstrādāt to priekšmetu sarakstu, kurus notiesātajam glabāt ir aizliegts. Tāpat varētu definēt kritērijus, pēc kuriem izšķirams, kādu priekšmetu glabāšana ir aizliedzama, vai uzskaitīt tos priekšmetus, kuru glabāšana ir atļauta, turklāt paredzot brīvības atņemšanas iestādes administrācijai tiesības lemt par atļauju glabāt citus priekšmetus, ja notiesātais to lūdz (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 18. marta sprieduma lietā Nr. 2010-50-03 14.2. punktu*).

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

1. Atzīt Ministru kabineta 2006. gada 30. maija noteikumu Nr. 423 „Brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumi” 40. punktu, ciktāl tas neparedz brīvības atņemšanas iestādes administrācijai tiesības lemt par atļauju notiesātajam izmantot palīglīdzekļus studiju turpināšanai augstākā līmeņa izglītības iegūšanai, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 112. pantam.

2. Attiecībā uz konstitucionālās sūdzības iesniedzēju Ansi Ataolu Bērziņu atzīt Ministru kabineta 2006. gada 30. maija noteikumu Nr. 423 „Brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumi” 40. punktu, ciktāl tas neparedz brīvības atņemšanas iestādes administrācijai tiesības lemt

par atļauju notiesātajam izmantot palīgīdzekļus studiju turpināšanai augstākā līmeņa izglītības iegūšanai, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 112. pantam un spēkā neesošu no viņa pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

I. Ziemele